

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 314.07:347.183(497.4Batuje)"188"

Prejeto: 7. 4. 2014

Matic Batičdiplomirani nemcist in diplomirani zgodovinar (UN), Cesta 96 a, SI-5270 Ajdovščina
E-pošta: matic990@gmail.com

Prebivalstvo Župnije Batuje skozi matične knjige v zadnji četrtini 19. stoletja

IZVLEČEK

V razpravi so prikazani demografski podatki Župnije Batuje v zadnji četrtini 19. stoletja. Podatki so zajeti predvsem iz župnijskih matičnih knjig, predstavljeni pa so tudi rezultati državnih popisov prebivalstva. Predstavljeni in analizirani so podatki o številu rojstev, smrti in porok, o povprečni življenjski dobi, o vzrokih smrti ter delno o poklicni sestavi prebivalstva. Iz njih je razvidna velika vpetost vaše skupnosti v tradicionalne življenjske okvire, ki so jih določali naravni cikli ter vpliv katoliške Cerkve. Njihov vpliv se kaže predvsem v visoki stopnji rodnosti in smrtnosti ter majhnem številu nezakonskih otrok. Proti koncu stoletja pa že prihaja do razpok v tradicionalni skupnosti, ki se kažejo v večji diferenciaciji poklicev (predvsem večjem deležu industrijskih delavcev) in mobilnosti prebivalstva.

KLJUČNE BESEDE

Batuje, Selo, matične knjige, župnija, demografski podatki

ABSTRACT

INHABITANTS OF THE PARISH OF BATUJE ACCORDING TO BIRTH REGISTERS IN THE LAST QUARTER OF THE 19TH CENTURY

The discussion presents the demographic data of the Parish of Batuje in the last quarter of the 19th century. Although most data have been obtained from parish civil registers, the paper also provides the results of state population censuses. The presented and analysed data refer to the number of births, deaths and marriages, average lifespan, causes of death, and partially the occupational structure of the population. They reveal the firm embeddedness of the village community in the traditional norms of life, which were determined by the natural cycles and the Catholic Church. Their influence is evident above all from the high birth and death rates as well as the small number of illegitimate children. At the end of the century, however, the first fissures emerged in the traditional community, which manifested in a more extensive occupational differentiation (primarily in the higher percentage of industrial workers) and population mobility.

KEY WORDS

Batuje, Selo, civil registers, parish, demographic data

Namen razprave je predstaviti glavne značilnosti prebivalstva v Župniji Batuje v zadnji četrtini 19. stoletja. Župnija, ki leži sredi Vipavske doline, je že takrat, enako kot danes, obsegala vasi Batuje in Selo. Predstavili in analizirali bomo temeljne statistične podatke o številu prebivalcev, rojstev, porok in smrti ter tako skušali podati demografsko podobo dveh vipavskih vasi ob koncu 19. stoletja. Glede na raziskovano obdobje, ki zajema čas širjenja modernih vplivov na podeželje, bomo pozorni tudi na razpoke v tradicionalni kmečki družbi ter vplive industrializacije.

Pri raziskavi so bili uporabljeni predvsem podatki iz župnijskih matičnih knjig. Matične knjige, ki so glavni in nepogrešljivi vir za demografsko zgodovino, niso samo vir za preučevanje demografskega gibanja. V njih namreč najdemo vrsto podatkov o ljudeh, ki v zgodovini niso zapustili drugih sledi kot podatke o rojstvu, poroki in smrti. Ti podatki nam o njihovem življenju posredno povedo še veliko več, kot bi si mislili na prvi pogled, kar bo skušala pokazati tudi pričujoča razprava.

Batuje skozi zgodovino

Vasi Batuje in Selo ležita sredi Vipavske doline, na obsežnem podoru, ki se je utrgal z južnih pobočij Čavna in zasul dno doline na območju, ki meri približno 12 km². Vas stoji na nadmorski višini 128 m na apnenčastih tleh, rodovitnejša flišna pobočja pa se spuščajo proti reki Vipavi in so namenjena obdelovalnim površinam, predvsem vinogradom. Na meji med apnencem in flišem izvira več studencev, ki se izlivajo v reko Vipavo, ter potoka Konjščak in Perilo. Dostopnost do tekoče vode, pomešanost apnenčastih in flišnih tal ter milo sredozemsko podnebje blagodejno vplivajo na rast kulturnih rastlin in s tem možnost kmetovanja.¹

Poleg ugodnih geografskih danosti je na zgodnjo poselitve tega območja pozitivno vplivala tudi ugodna strateška lega sredi Vipavske doline. Na tem mestu se dolina namreč zoži med flišnim slemenom med rekama Vipavo in Branico na jugu ter pobočjem Čavna na severu. To omogoča dober pregled nad pomembno prometno povezavo med Italijo in Podonavjem, ki je že v antičnih časih vodila skozi Vipavsko dolino. To se odraža v bogatem arheološkem gradivu od starejše bronaste dobe do zgodnjega srednjega veka, ki je bilo najdeno v neposredni bližini kraja.²

Skeletne najdbe in izkopana nekropola pričajo o slovanski poselitvi v zgodnjem srednjem veku. V 10. stoletju je bila vas izpostavljena plenjenju Madžarov, ki so skozi Vipavsko dolino prodirali v Furlanijo. Po madžarskih vpadih so to ozemlje ponovno poselili slovanski kolonisti, območje pa je pripadlo Gori-

Batuje leta 1904 (<http://sl.wikipedia.org/wiki/Batuje>).

škim grofom ter samostanu v Rožacu. Po izumrtju Goriških grofov leta 1500 je njihovo celotno ozemlje pripadlo Habsburžanom, pod oblastjo katerih je, s kratko izjemo v času Ilirskih provinc, ostalo vse do konca 1. svetovne vojne.³

Cerkvenoupravno sta vasi Batuje in Selo vse do ustanovitve goriške nadškofije sodili pod oglejski patriarhat. Ožje gledano so Batuje vse do 18. stoletja pripadale pražupniji v Črničah. V Batujah je bila prva znana cerkev posvečena sv. Juriju. Kasneje so zgradili še cerkev sv. Ane, cerkev sv. Jurija pa so opustili in jo na ukaz goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa podrli. Cerkev sv. Ane so nato po letu 1727 povečali, kar je omogočila zapuščina Sebastjana Lipovža oziroma de Liebenhausu.⁴ Posvečena je bila 12. avgusta 1742 po pičenskem škofu p. Bonifaciju Ceccotiju. Liebenhausova oporoka je omogočila tudi ustanovitev beneficiata leta 1725, ki je leta 1786 postal samostojna kaplanija. Takrat so namreč posestva beneficija prodali, prihodke pa vložili v verski sklad, iz katerega so vzdrževali kaplana. Leta 1857 je bila kaplanija povzdignjena v župnijo, ko so ji priključili tudi vas Selo, ki je do tedaj sodila pod župnijo Kamnje.⁵

Batujsko župnijo je do leta 1900 vodilo šest župnikov. Prvi batujski župnik je bil Filip Jakob Kofol, pomemben politik in narodni delavec, ki je batujsko

³ Prav tam, str. 8.

⁴ Izjemno življenjsko pot Sebastjana Lipovža oziroma de Liebenhausu velja predstaviti nekoliko podrobneje. Rodil se je verjetno leta 1662 (krstna knjiga za to obdobje ni ohranjena) in se do leta 1682 šolal pri jezuitih v Gorici. Takrat je v Gorici izbruhnila kuga in Sebastjan je mesto zapustil ter odšel v Gradec, kjer ga je neki častnik vzel za domačega učitelja. Ker so vsi častnikovi otroci umrli pred njim, je prav Sebastjana imenoval za edinega dediča. Po smrti svojega dobrotnika je deloval pri knezu Johannu Christianu Eggenbergu kot dvorni tajnik v Krumauu na Češkem. Povzpel se je do naziva knežjega svetnika in nadnačelnika vojvodstva Krumau ter vsega eggenberškega gospostva v kraljevini Češki (ki so ga kasneje prevzeli Schwarzenbergi). Leta 1693 je pridobil plemiški naziv »de Liebenhaus«. Umril je neporočen in brez potomcev leta 1724 v Krumauu, kjer je tudi pokopan, in sicer v tamkajšnji minoritski cerkvi (Kociančič, Župnija Batuje, str. 16–18).

⁵ Prav tam, str. 28.

¹ Plahuta, Batuje, str. 7.

² Prav tam.

Župnijska cerkev sv. Ane v Batujah danes (lastnica fotografije Janja Batič, Batuje).

župnijo vodil le eno leto. Nasledil ga je Jožef Terčon, doma iz Cerovelj na Krasu. Po njegovi smrti leta 1868 ga je nasledil Blaž Rjavec (podpisoval se je tudi kot Riavic in Rjavic), rojen v Sempasu, ki je župnijo vodil vse do smrti leta 1887. Nasledil ga je Francišek Goljavšček iz Kanala, ki pa je že po štirih letih umrl za pljučnico. Sledila je kratkotrajna doba Josipa Kosovela iz Sela, ki je župnijo dobil kot sorodnik Sebastjana Lipovža. Čeprav je bil domačin, se je zapletel v spore z župljani glede razširitve cerkve v Selu in se že leta 1896 odpovedal župniji ter odšel v Štandrež pri Gorici. Zadnji batujski župnik iz 19. stoletja je bil Ignacij Leban iz Prvačine, ki je tu ostal vse do leta 1938. Znan je kot velik izobraževalni in narodni delavec, predvsem v času fašizma (bil je na primer tudi velik prijatelj Simona Gregorčiča in Lojzeta Bratuža).⁶

Matične knjige

Matične knjige so bile prvotno le evidence pripadnikov verske skupnosti. Šele v drugi polovici 18. stoletja jih je začela habsburška monarhija urejati s svojo zakonodajo. Najprej je na to področje posegla Marija Terezija, državno vodenje matičnih knjig, ki

ga je opravljala Cerkev, pa je leta 1784 s patentom predpisal Jožef II. Kot evidence prebivalstva so bile pomembne predvsem zaradi novega vojaškega naborniškega sistema. Pred tem so bile matične knjige pisane narativno v latinščini, z omenjenim patentom pa je bila predpisana tabelarna oblika, uradni jezik je postala nemščina.⁷

Danes so matične knjige primarni zgodovinski vir in nepogrešljive pri vseh demografskih raziskavah preteklosti. V batujski župniji so za 19. stoletje dobro ohranjene krstne, poročne in mrliške knjige, deloma so pisani tudi dvojniki. Hrani jih župnijski arhiv. Prav tako je ohranjen Status animarum oziroma »popis duš«, ki zajema podatke o vseh družinah v župniji.⁸

Popisi prebivalstva

Preden si natančneje ogledamo podatke o rojstvih, porokah in smrtih v župniji, si pogledajmo podatke o številu prebivalcev, ki nam jih dajejo državni popisi prebivalstva. Začetki štetja prebivalstva segajo v 18. stoletje, ko je razvijajoča se absolutistična država želela poznati število in strukturo prebivalstva na svojem ozemlju. Prva štetja so bila namenjena predvsem potrebam vojaške rekrutacije, od modernih popisov prebivalstva pa so se razlikovala predvsem v tem, da niso poznala kritičnega datuma štetja, temveč so lahko potekala tudi več mesecev. To je pomenilo, da so bili podatki ob koncu štetja že zastareli, kar je veljalo za vsa štetja do leta 1857.⁹ Prvi pravi znanstveni popis prebivalstva je potekal šele 31. oktobra 1857. Sledili so popisi prebivalstva s kritičnim datumom 31. decembra 1869, 1880, 1890, 1900 in 1910.¹⁰

Tabela 1: Prebivalstvo v Batujah po popisu prebivalstva iz leta 1869.¹¹

	Hišne številke	Moški	Ženske	Skupaj
Batuje	73	215	175	390
Selo	89	210	220	430
Župnija Batuje	162	425	395	820

Tabela 2: Prebivalstvo v Batujah po popisu prebivalstva iz leta 1880.

	Hišne številke	Moški	Ženske	Skupaj
Batuje	75	226	174	400
Selo	83	193	212	405
Župnija Batuje	158	419	386	805

⁷ Vodnik po matičnih knjigah za območje SR Slovenije I, str. 18–29.

⁸ ŽA Batuje, Status animarum 2.

⁹ Blaznik et al., Kolonizacija in populacija, str. 34–39.

¹⁰ Prav tam, str. 44.

¹¹ Orts-Repertorium von Triest und Gebiet, Görz, Gradisca und Istrien, str. 25.

⁶ Batujski duhovniki, str. 173–175.

Popis iz leta 1880 ponuja tudi nekatere druge demografske podatke, in sicer o verski pripadnosti in pogovornem jeziku prebivalcev. Vsi prebivalci Batuj in Sela so bili katoličani, njihov pogovorni jezik pa je bil večinoma slovenski. V Selu so tako kar 404 prebivalci odgovorili, da je njihov pogovorni jezik slovenski, v Batujah pa 391, kar znese 98,75 %. Iz popisa tudi izvemo, da v župniji takrat še ni bilo ljudske šole, ki je bila na sedežu občine v Črničah.¹²

Tabela 3: Prebivalstvo v Batujah po popisu prebivalstva iz leta 1890.

	Hišne številke	Moški	Ženske	Skupaj
Batuje	79	219	167	386
Selo	88	224	203	427
Župnija Batuje	167	443	370	813

Tudi popis iz leta 1890 ponuja podatke o verski pripadnosti in pogovornem jeziku. Ponovno so se vsi prebivalci opredelili za katoličane, podobna pa je bila tudi jezikovna slika. V Batujah je 365 prebivalcev kot svoj pogovorni jezik navedlo slovensščino, v Selu pa vseh 427. Slovensščina je bila torej pogovorni jezik pri 97,42 % prebivalstva. Žal ni naveden pogovorni jezik ostalih, kot bomo videli v nadaljevanju, pa lahko sklepamo, da je bila to italijanščina.¹³

Tabela 4: Prebivalstvo v Batujah po popisu prebivalstva iz leta 1900.

	Hišne številke	Moški	Ženske	Skupaj
Batuje	87	222	185	407
Selo	92	260	207	467
Župnija Batuje	179	482	392	874

Popis iz leta 1900 ponuja več podatkov o obeh vaseh. Enako kot pri prejšnjem popisu so bili vsi prebivalci obeh vasi katoliške vere, precej manjši pa je bil delež prebivalcev s slovenskim pogovornim jezikom. V Batujah je tako le 386 od 407 prebivalcev za svoj občevalni jezik razglasilo slovensščino, v Selu pa 464. Ostali so v Selu za svoj pogovorni jezik izbrali nemščino, v Batujah pa to žal ni zabeleženo. Iz podatkov še izvemo, da je bil v Batujah sedež župnije, delovali sta ljudska šola in železniška postaja, vas pa je imela tudi babico. V Selu je stala podružnična cerkev, delovalo pa je tudi hranilno in posojilno društvo.¹⁴

Kaj nam ti podatki iz popisov povedo o razvoju demografske slike v župniji? Iz počasnega naraščanja prebivalstva in drugih podatkov (o prisotnosti babice, šole, železniške postaje, posojilnice in hranilnice) lahko najprej razberemo, da sta obe vasi doživljali

počasen, a zanesljiv materialni napredek. Tako je bilo na podlagi popisa, izvedenega 31. decembra 1869, v Batujah 73 hišnih števil, kjer je živelo 215 moških in 175 žensk, skupaj torej 390. Selo je bilo nekoliko večje, vas je sestavljalo 89 hiš, kjer je živelo 210 moških in 220 žensk, skupaj 430. Župnija je skupaj imela 820 prebivalcev.¹⁵ Leta 1900, torej v zadnjem letu naše raziskave, pa je v Batujah živelo 407 ter v Selu 467 ljudi, skupaj torej 874. Prav tako se je povečalo število hišnih števil, ki je naraslo na 179.¹⁶ Čeprav je prebivalstvo v vasi v treh desetletjih naraslo za približno 50 ljudi, je to le rezultat zadnje dekade, v prejšnjih dveh je bila rast celo negativna. Te podatke bomo kasneje primerjali s podatki o smrtnosti in rodnosti.

Rojstva in krsti

V kmečkem okolju rojstvo otroka običajno ni bilo pospremljeno s takšnim pričakovanjem kot danes. Ženske so se še v pozni nosečnosti ukvarjale s kmečkimi opravili, saj je bil boj za preživetje ostalih članov pomembnejši od otrokovega rojstva, še posebej zato, ker je bila rodnost visoka. Materam so bile tuje številne pozornosti, ki jih danes namenjamo otrokom. Tako vedenje nas ne sme zapeljati k domnevi, da so bile takratne kmečke matere brezbrizne – drugačno vedenje bi jih predolgo odvrnilo od dela in s tem ogrozilo preživetje celotne družine. Verjetno je tudi visoka smrtnost dojenčkov vplivala na to, da se matere niso pretirano navezoval na novorojence oziroma se ukvarjale z njimi.¹⁷

Krstne knjige so v batujski župniji za drugo polovico 19. stoletja zelo dobro ohranjene, pisani so tudi dvojniki. Podatke so vpisovali tabelarično, tabele zajemajo naslednje podatke: datum in kraj rojstva, hišno številko domače hiše staršev, ime otroka, versko pripadnost, podatke o tem, ali je bil otrok zakonski ali nezakonski, ime in nekatere podatke o starših (ime na njihovih staršev ter dekliniški priimek matere, kraj njihovega prejšnjega prebivališča, če niso bili rojeni v župniji), podatke o botrih (imena in priimki, poklic), podatke o babici ter ime duhovnika, ki je otroka krstil. V batujski krstni knjigi so vsi zgoraj omenjeni podatki zelo natančno izpolnjeni. Čeprav je državni zakon vse od Jožefa II. predpisal vnašanje podatkov v nemščini, so batujске matične knjige z redkimi izjemnimi posameznimi slovenskimi besedami pisane izključno v latinščini, tudi imena otrok so zapisana v latinski transkripciji.¹⁸

Krstne knjige nam sicer ponujajo le podatke o številu krstov, vendar so bili v tem času krščeni praktično vsi novorojenci. Dodana je tudi rubrika za versko pripadnost, vendar v obravnavanem obdobju nisem

¹² *Special-Orts-Repertorium von Küstenlande*, str. 27.

¹³ *Special Orts-Repertorium des österreichisch-illyrischen Küstenlandes*, str. 35–36.

¹⁴ *Leksikon občin za avstrijsko-ilirsko Primorje*, str. 40.

¹⁵ *Orts-Repertorium von Triest und Gebiet, Görz, Gradisca und Istrien*, str. 25.

¹⁶ *Leksikon občin za avstrijsko-ilirsko Primorje*, str. 40.

¹⁷ *Verginella, Družina v Dolini*, str. 17–18.

¹⁸ ŽAB, Krstna knjiga 1868–1925.

Tabela 5: Število rojstev od 1875 do 1900 po mesecih in letih.¹⁹

	1875	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1900	Skupaj
januar	1	1	2	3	1	3	2	4	1	2	6	3	3	3	1	3	2	3	2	3	5	1	8	4	4	4	75
februar	3	7	0	5	3	2	4	5	2	2	9	2	3	3	3	2	1	4	1	4	1	2	3	2	4	2	79
marec	1	5	3	1	1	5	3	5	4	3	6	0	3	2	4	2	8	3	2	3	4	2	3	1	3	4	81
april	2	4	3	3	3	3	0	0	4	2	5	5	4	3	2	2	1	3	5	4	2	3	3	5	1	2	74
maj	1	2	3	1	3	1	1	3	8	1	3	1	2	3	3	2	1	2	4	4	1	2	0	4	3	3	62
junij	2	1	4	1	3	3	3	3	1	3	1	1	2	5	2	5	1	3	1	3	3	1	1	3	2	2	60
julij	2	1	2	1	8	1	0	0	1	0	0	2	5	1	1	2	5	4	2	2	3	1	2	3	2	1	52
avgust	2	1	2	1	1	3	0	4	2	1	4	2	0	2	2	1	7	1	5	2	1	3	2	4	3	6	62
september	2	2	2	1	2	2	4	2	3	3	1	2	3	5	4	2	6	2	2	1	2	4	2	2	1	3	65
oktober	2	3	0	2	1	0	6	0	1	7	5	2	3	3	3	1	3	2	0	6	4	2	2	5	1	5	69
november	2	4	3	3	3	2	2	1	2	2	4	9	4	1	2	1	1	1	3	2	4	3	0	1	2	4	66
december	2	5	2	4	2	1	3	6	1	2	2	4	4	3	4	3	2	2	3	5	5	2	4	7	2	2	82
skupaj	22	36	26	26	31	26	28	33	30	28	46	33	36	34	31	26	38	30	30	39	35	26	30	41	28	38	827

Grafikon 1: Število rojstev od 1875 do 1900.

našel nikogar, ki ne bi bil katoliške vere. Razmik med dnevom rojstva in krsta nam veliko pove o tedanjih verskih čustvih in predstavah. Otroci so bili večinoma krščeni že kar na dan rojstva, saj so ljudje verjeli, da nekrščeni ne morejo priti v nebesa. Obstaja tudi več primerov, ko je župnik zaradi smrtne nevarnosti otroka krstil takoj po rojstvu, le v prisotnosti babice in brez botrov. Mrtvorrojene otroke so zapisovali posebej, saj niso bili krščeni. Predvsem v prvih petnajstih letih krsti na dan rojstev močno prevladujejo. Dokaj pogosto je bil otrok krščen naslednji dan, večji časovni razmiki so zelo redki. V zadnjem desetletju pregledanega obdobja pa postajajo časovni presledki med rojstvom in krstom vedno daljši in pogostejši. Tako je bil 23. avgusta 1898 rojen Ferdinand Marija Frančišek, ki je bil krščen šele 5. oktobra istega leta (njegov boter je bil, zanimivo, študent leposlovja).

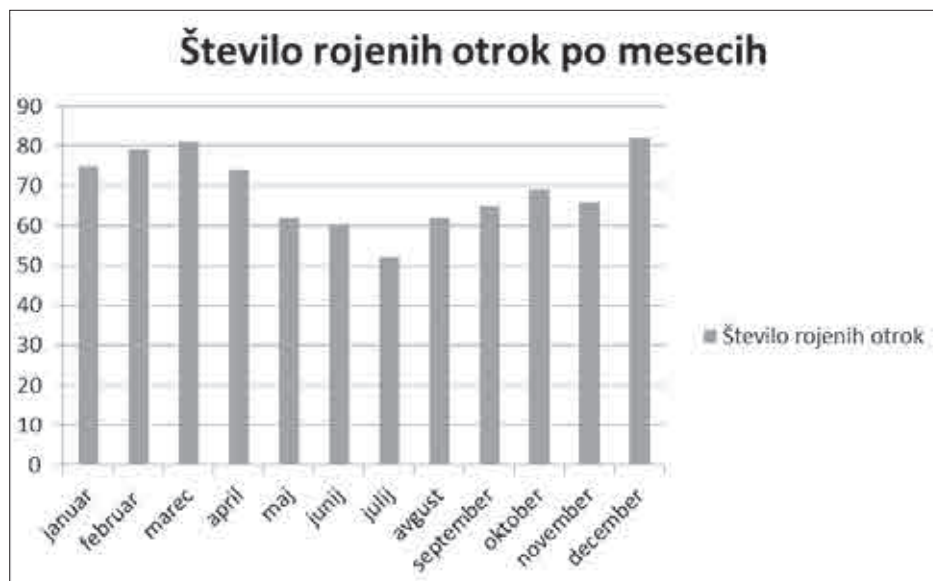
¹⁹ Prav tam.

So starši s krstom odlašali zaradi odsotnosti zelene-ga botra? To se zdi verjetno, vendar trend vsekakor nakazuje tudi na slabitev verskih čustev proti koncu stoletja.²⁰

Upadanje in naraščanje števila rojstev nam veliko pove o naraščanju ali padanju števila prebivalstva, posredno pa nas opozarja na boljše ali slabše življenjske razmere, saj je število spočetij in rojstev naraščalo z boljšimi gospodarskimi razmerami in obratno. Iz tabele je razvidno, da je bilo število rojstev od 1875 do 1900 precej konstantno. Skupaj je bilo v 25 letih v batujski župniji rojenih 827 otrok, povprečno se jih je letno rodilo 31,8. Vrh je bil dosežen leta 1885, ko je bilo 46 novorojencev, dno pa leta 1875, ko je bilo le 22 rojstev. Povprečno je rodnost počasi naraščala. Tako je bilo v prvih dvanajstih letih povprečno rojenih 30,4 otroka letno, v zadnjih dvanajstih pa že 32,8 otroka.

²⁰ ŽAB, Krstna knjiga 1868–1925.

Grafikon 2: Razporeditev rojstev po mesecih.

Kot vidimo, rojstva niso bila enakomerno razporejena skozi celotno leto. Opazimo lahko dva vrhunca. Prvi je bil v zimsko-pomladnih mesecih, torej februarja, marca in aprila. Takrat je bilo povprečno rojenih med 70 in 80 otrok. Drugi vrhunec pa so rojstva dosegla decembra, ko je bilo rojenih 82 otrok. Ti podatki se grobo skladajo s podatki, ki jih je Jelka Piškurić našla za Izansko približno stoletje prej. Na tem območju se je višek rojstev pojavil januarja, nato pa je število padalo do junija, ko je začelo zopet naraščati in doseglo vrhunec oktobra, novembra in decembra.²¹ V batujski župniji je število dno doseglo julija, novembra pa je bilo nižje kot oktobra, vendar so odstopanja majhna in skladna s pričakovanji.

Tu se kar samo postavlja vprašanje, zakaj rojstva niso enakomerno porazdeljena skozi vse leto. Ljudje tedanjega časa seveda niso poznali sodobnih kontracepcijskih sredstev in metod, vendar to ne pomeni, da niso uravnavali števila rojstev. Na velikost družine so vplivali starost mladoporočencev ob vstopu v zakon, predporodni in medporodni interval ter trajanje zakona.²² Glede na razporeditev rojstev po mesecih, ki se precej dobro ujema s podatki za Izansko stoletje prej, lahko upravičeno sklepamo, da so ljudje vsaj delno uravnavali tudi mesečno število rojstev oziroma spočetij. Vroči poletni meseci, ko je bilo največ dela na polju, so bili najmanj primerni za rojevanje. Nasprotno so bile v zimskih mesecih razmere ugodnejše, saj je bilo takrat najmanj zunanjih opravil. Matere so takrat lahko ostale v hišah ter skrbele za novorojenke. Zgornji podatki iz Župnije Batuje se, grobo gledano, z omenjeno teorijo lepo skladajo, saj je bilo daleč najmanj rojstev prav junija, julija in avgusta.

Nezakonski otroci

Po odloku iz leta 1770 duhovniki niso smeli vpisovati imena in priimka nezakonskega očeta v matično knjigo, razen če oče tega ni zahteval. Pogosto so za nezakonske otroke vodili posebne knjige, t. i. »liber arcanus«, ali so v matičnih knjigah zanje vodili poseben oddelek. Patenta iz leta 1784 in 1787 sta to spremenila in določila, da se vse otroke vpisuje v običajne krstne knjige. Očeta so smeli vpisati šele tedaj, če so duhovnik in botri potrdili, da je oče prisoten in je sam priznal očetovstvo. Mati njegovega imena ni bila dolžna navesti.²³

V batujski župniji so v obdobju, ki ga zajema raziskava, v krstne knjige nezakonske otroke vpisovali skladno z zgoraj navedenimi navodili skupaj z zakonskimi. Nisem zasledil, da bi kdo izmed njih, skladno z dandanes razširjenimi predstavami, dobil nenavadno ali zaničljivo ime. Nasploh je bilo nezakonskih otrok malo, v številnih letih sploh nobenega, v drugih le eden do dva. Podatki o očetu so vpisani le v enem primeru, ko sta identiteto potrdili tudi dve priči. Skupno sem v 25 letih naštel le 12 nezakonskih otrok, kar predstavlja 1,4% vseh rojenih.²⁴ Nizko število nezakonskih otrok vsekakor kaže na to, da so župljani Batuj zakonsko zvezo večinoma spoštovali. Tudi posamezni primeri nakazujejo, da so nezakonske otroke imele predvsem ženske, ki so si kruh služile izven vasi. Tako je bil na primer leta 1880 rojen mrtev nezakonski otrok, pri materi je župnik dopisal »vagans Tergesti«. Sklepamo lahko, da je šlo za služkinjo, ki je delala v Trstu in tam tudi zanosila.²⁵

²¹ Piškurić, Prebivalstvo na Izanskem, str. 4.

²² Prav tam, str. 5.

²³ Prav tam.

²⁴ ŽAB, Krstna knjiga 1868–1925.

²⁵ ŽAB, Krstna knjiga 1880.

Botri in poklici

Krstne knjige nam poleg podatkov o krščencih in starših ponujajo tudi podatke o botrih. Izbira botrov je bila podvržena natančni presoji, saj je bila botrova dolžnost, da bo krščenca tudi v prihodnosti varoval in podpiral. Poleg tega je izbira botra trajno povezala obe družini. Zato je družina pri izbiri botrov upoštevala družbeni položaj in ugled, ki so ga ti imeli znotraj skupnosti. Logično je, da so se trudili najti botre iz pomembnejših in bogatejših družin ter si tako okrepiti družbeni položaj v vaški skupnosti. Izbira botra je celo tako pridobila na pomenu, da je Cerkev skrbelo, da ne bi izbira in sklepanje družinskih zaveznih zasenčila pomena samega zakramenta. Številni duhovniki so zato botrstvu nasprotovali in ga celo označevali kot škodljivega. Kljub temu pa naj ti poskusi ne bi imeli večjega uspeha in

izbira botrov je ostala zelo pomemben del krstnega obreda.²⁶

Botra sta bila običajno dva, moški in ženska. Obstajajo pa tudi primeri, ko je otrok imel celo tri botre. V drugih primerih je župnik otroka krstil kar brez prisotnosti botrov, ker je bil otrok v smrtni nevarnosti.²⁷

Zelo dragocen vir informacij so podatki o stanu oziroma poklicu botrov, ki so redno dodani njihovi imenom. Ti podatki nam vsaj deloma odstirajo stanovsko oziroma socialno sliko batujskega okolja proti koncu 19. stoletja, čeprav jih smemo uporabljati le ob upoštevanju nekaterih predpogojev. Najprej moramo vedeti, da so si ljudje raje izbirali predvsem socialno in ekonomsko boljše stoječe botre, ki so zato nadpovprečno zastopani. Poleg tega so se številni botri večkrat ponovili. Pregled in primerjava poklicev botrov v prvih in zadnjih petih letih obravnavanega obdobja ponujata naslednje rezultate:²⁸

Grafikon 3: Poklici botrov od 1875 do 1880.

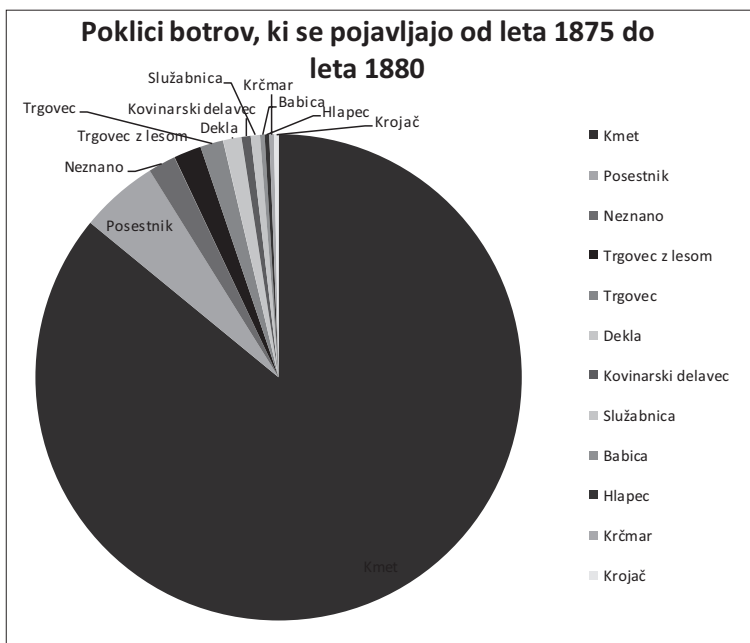

Tabela 6: Poklici botrov od 1875 do 1880.

Poklici	Št. zaposlenih
Kmet	281
Posestnik	17
Neznano	6
Trgovec z lesom	6
Trgovec	5
Dekla	4
Kovinarski delavec	2
Služabnica	2
Babica	1
Hlapec	1
Krčmar	1
Krojač	1

²⁶ Verginella, *Družina v Dolini*, str. 18.

²⁷ ŽAB, Krstna knjiga 1868–1925.

²⁸ ŽAB, Krstna knjiga 1868–1925.

Grafikon 4: Poklici botrov od 1895 do 1900.

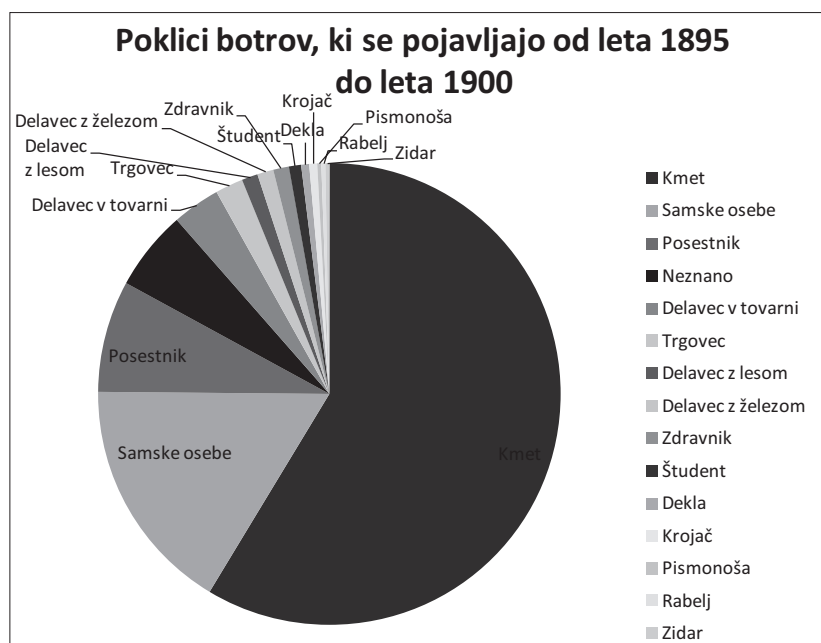

Tabela 7: Poklici botrov od 1895 do 1900.

Poklic	Št. zaposlenih
Kmet	210
Samske osebe	59
Posestnik	28
Neznano	20
Delavec v tovarni	12
Trgovec	7
Delavec z lesom	4
Delavec z železom	4
Zdravnik	4
Študent	3
Dekla	2
Krojač	2
Pismonoša	1
Rabelj	1
Zidar	1

Podatki pričakovano kažejo prevlado kmetov. Posebej v prvem petletju je ta izredno izrazita. Žal zapisovalci niso razlikovali med različnimi premoženjskimi skupinami kmetov (kajžarji, kmetje s celo kmetijo itd.) ter so vse preprosto označili kot »rusticus«. Na drugem mestu so posestniki, ki so verjetno nadpovprečno zastopani glede na njihovo število, saj so bili zaradi visokega družbenega položaja in vpliva zaželeni botri. Delavci niso vedno jasno označeni; večkrat so jasno opredeljeni kot kovinarski delavci (»fab. ferr.«), ki so delali v poljedelski tovarni pod Batujami, drugač le splošno kot delavci. Verjetno so v številnih primerih mišljeni isti, vendar sta zaradi večje jasnosti obe kategoriji pisani posebej.

Pri primerjavi obeh petletij zmedo povzroči vpe-

ljava nove kategorije »samskih« (»coelebs«) v zadnjem obdobju. S tem je župnik verjetno označeval vse, ki še niso bili poročeni in niso imeli lastne posesti ali poklica. Verjetno bi jih lahko velik del prišteli h kmetom, saj so gotovo v veliki meri delali na kmetijah svojih staršev. Tako bi velik padeč deleža kmetov med botri, ki ga opazimo na drugem grafikonu, postal nekoliko manjši, vendar kljub temu še vedno opazen. Iz podatkov je jasno razvidno, da so se poklici proti koncu stoletja vedno bolj diferencirali. Pojavili so se novi poklici (pismonoša, zidar, zdravnik), kar trikrat so bili botri tudi študenti. Število različnih delavcev pa se je povečalo.

Poleg samih poklicev je zapisovalec pogosto navedel tudi druge podatke, ki nam obogatijo sliko o življenju v batujski župniji. Tako je bila na primer leta 1882 botra otroku neka Katarina Pišot, ki jo je župnik označil kot »ancilla in Kairu«, torej služkinjo v Kairu. Žene iz batujске župnije so si tako že v osemdesetih letih 19. stoletja kruh služile tudi v daljnem Egiptu. Še eno aleksandrinko najdemo leta 1885, ko je kot botra ponovno napisana služkinja iz Aleksandrije, ki pa jo je v odsotnosti nadomeščala babica Jožefa Pirjevec.²⁹

Precejšnje število delavcev, predvsem kovinarjev, morda deluje nekoliko presenetljivo, saj Batuje in Selo ležita precej daleč od večjih mestnih središč. Odgovor na to vprašanje ponuja poljedelska tovarna tik pod Batujami. Batuje so se namreč od številnih drugih vasi v Vipavski dolini razlikovale predvsem po tem, da so bile v bližini industrijskega obrata, kjer so izdelovali poljedelsko orodje. Ustanovitelj tega

²⁹ ŽAB, Krstna knjiga 1868–1925.

obrata je bil podjetnik Karel Mulitsch, ki si je bogate izkušnje nabral v jeseniški železarni. V iskanju novih poslovnih priložnosti je sklenil izkoristiti vodno silo potokov in reke Vipave. Prvo kovačijo je postavil leta 1850 v Peklu pri Dornberku. Posel mu je šel dobro in pet let kasneje je postavil še eno kovačijo v Vrtovinu, za katero je dal regulirati potok. Nato je leta 1876 kupil še star mlin ob reki Vipavi pod Batujami in ga preuredil v kovačijo, ki jo je opremil z več kladivi in drugimi stroji na vodni pogon. Posebej dobro sta se razvijala obrata v Batujah in Vrtovinu, kjer so začeli izdelovati ročno poljedelsko in zidarsko orodje v velikih količinah. Orodje se je prodajalo čez meje Goriške v Istro, Dalmacijo, Bosno in Hercegovino ter globlje na Balkan. Karel Mulitsch je umrl leta 1883 in nasledil ga je sin Jožef, ki je dal leta 1895 k vodnim kolesom umestiti turbino, ki je precej povečala proizvodnjo. Ker mu je primanjkovalo delovne sile, je vabil številne delavce iz Italije, kar pojasni na prvi pogled presenetljivo prisotnost italijanskih priimkov in imen v matičnih knjigah.³⁰

Oglejmo si nekaj primerov prisotnosti italijanskih delavcev, kot nam jih podajajo matične knjige, ki pojasnjujejo tudi večji delež ljudi v Batujah, katerih pogovorni jezik ni bil slovenski. Tak primer je 1. aprila 1878 rojena in pet dni pozneje krščena Alojzija, hčerka Giovannija Rossija, doma iz kraja Seghe die Velo pri Vicenzi. Rossi je označen kot »magister fabr. ferr.«, kar kaže na to, da je imel vodstveno funkcijo v tovarni pod Batujami. Njegova družina ni vpisana v Status animarum, kar nakazuje na to, da so tu živeli le krajši čas kot podnajemniki. Istega leta je bil v Batujah rojen tudi Viktor Spagnolo, sin Pietra Spagnola, prav tako iz Seghe die Velo. Pietro je bil delavec v tovarni, morda je v Batuje prišel po posredovanju svojega rojaka Giovannija. Italijanski delavci so se v Vipavski dolini dobro znašli in se tudi poročali z domačinkami. Dominik Spagnolo, sin zgoraj omenjenega Pietra, je bil tako poročen z Jožefo Saksida, doma iz sosednjih Zalošč pri Dornberku, živel pa je v Batujah. Dne 13. septembra 1895 se jima je rodila hčerka Marija Margerita. Druga italijanska družina, ki jo srečamo, so bili Gaspardovi, ki so živeli v delavski hiši št. 88 v Batujah (v lasti tovarnarja Mulitscha). Giuseppeju Mariji Gaspardu in Elizabeti Spagnolo se je v Batujah rodilo pet otrok, od katerih pa nihče ni ostal v Batujah. Dva sinova sta se preselila v Trst in se tam poročila, ena hčerka se je poročila v Dornberk, tretji sin je padel med prvo svetovno vojno v Italiji, zadnji pa ni preživel prvega leta otroštva. Družina se je po prvi svetovni vojni odselila v Videm.³¹

Poroka

S poroko sta si ženin in nevesta obljubila zvestobo, prišlo je do začetka nove družine. Ta nova skupnost je močnejše povezala tudi širši družini ženina in neveste ter bila pomembna za celotno vaško skupnost. Takratna družba, ki se je morala vsakodnevno boriti za preživetje, si namreč ni mogla privoščiti nenadzorovanega sklepanja zakonskih zvez, saj bi te lahko ogrozile optimalen razpored obdelovalne zemlje in drugih dobrin, ki je omogočal preživetje celotne skupnosti. Poleg čustvenih vezi med mlado poročencema, ki jih seveda vnaprej ne moremo izključiti, se je zakonska zveza vedno prepletala tudi z gospodarskimi interesi. Kje je bila meja med temi interesnimi polji, je sicer težko reči. Težko je tudi razbrati, do kam je segala oblast staršev pri izbiri bodočega življenjskega partnerja. Vpliv staršev je bil vsekakor odločilen predvsem v primerih, ko je šlo za poroko mladoletnih oseb. Te so za sklenitev zakonske zveze namreč potrebovale soglasje staršev. Tudi nasploh lahko sklepamo, da se je v kmečki družbi le malo otrok upiralo volji staršev, saj bi brez družinskih dobrin, dediščine in dote le težko preživeli.³²

Poročne knjige, kjer so bile zapisane vse poroke, ki so bile sklenjene v župniji, nam na ta vprašanja ne dajo veliko odgovorov. V tabelarični obliki nam namreč ponujajo le podatke o letu in datumu sklenitve zakonske zveze, osebnih podatkih obeh mlado poročencev (imenu in priimku, kraju bivališča, hišni številki, poklicu, verski pripadnosti, starosti in stanu), starših ženina in neveste, pričah, dokumentih, potrebnih za poroko, ter o duhovniku, ki je opravil obred.³³

Skupaj je bilo v petindvajsetih letih v Župniji Batuje sklenjenih 143 zakonskih zvez. Kot vidimo iz grafikona št. 6, je število med leti precej nihalo. Največ porok, kar 10, je bilo sklenjenih leta 1884, najmanj, le 2, pa leta 1896. Povprečno je bilo vsako leto sklenjenih 5,5 zakonske zveze. Število porok je predvsem posledica boljših ali slabših življenjskih razmer, a tudi številnih drugih dejavnikov (na primer osebnih čustvenih vzrokov, števila za poroko godnih deklet in fantov, števila vdov in vdovcev, ki so iskali novega življenjskega partnerja itd.).

Poroke so se sklepale po določenem vzorcu. Obstajala so usklajena obdobja za sklepanje porok. V katoliških deželah ni bilo porok v času velikonočnega posta, ponekod pa tudi ne v času adventnega posta. Ljudje so se najpogosteje poročali, ko ni bilo verskih prepovedi in v predahu med poljskimi opravili.³⁴

Podatki iz Batuj to sliko povsem potrjujejo. Iz grafikona izrazito izstopata mesec februar, ko je bilo sklenjenih kar 61 porok, in november, ko jih je bilo sklenjenih 37. Niti ene poroke ni bilo sklenjene v

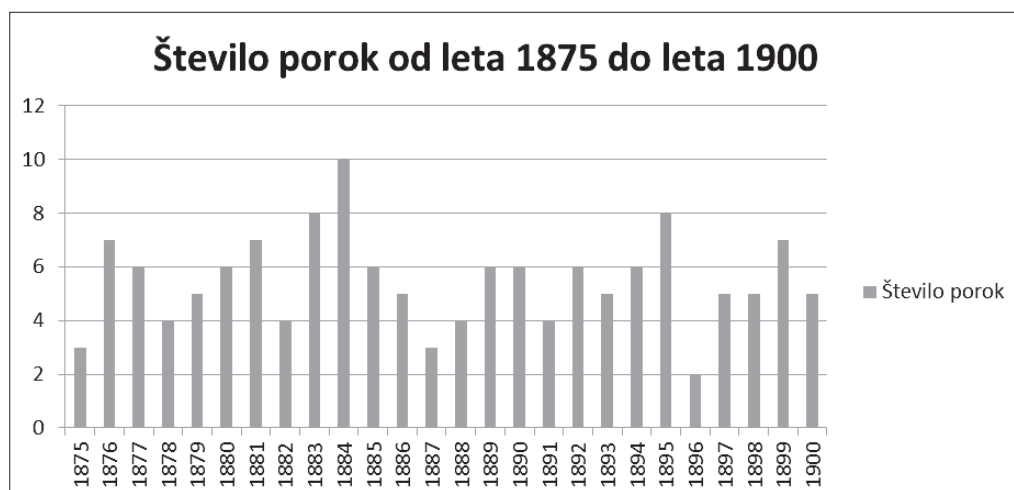
³⁰ 100 let tovarne, str. 207–209.

³¹ ŽAB, Status animarum 2.

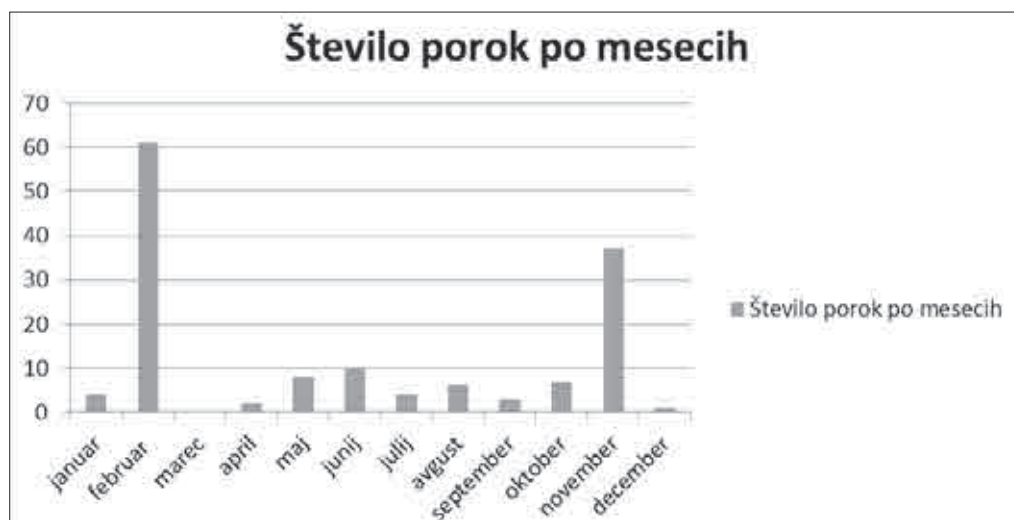
³² Verginella, *Družina v Dolini*, str. 20–21.

³³ ŽAB, Poročna knjiga 1868–1925.

³⁴ Piškurič, *Prebivalstvo na Izanskem*, str. 10.

Grafikon 5: Število porok od leta 1875 do 1900.³⁵

Grafikon 6: Razporeditev porok od 1875 do 1900 po mesecih.

marcu, času posta pred veliko nočjo. Če te podatke primerjamo z Ižansko približno stoletje prej, odstopa predvsem mesec november, ko je bilo v Batujah sklenjenih veliko več zakonskih zvez, precej manj pa jih je bilo januarja.³⁶

Povprečna starost ženinov je bila 32,2 leta, nevest pa 26,4 leta. Pri tem moramo upoštevati, da se je v tem času ponovno poročilo 27 vdovcev in 9 vdov, ki povprečno starost nekoliko dvignejo, saj so se številni ponovno poročali v visoki starosti. Tako se je na primer oktobra 1882 63-letni vdovec poročil s 53-letno vdovo, avgusta 1887 pa 58-letni vdovec s 63-letno vdovo.³⁷ Sklepamo lahko, da je šlo pri teh zakonih predvsem za izboljšanje gospodarskega položaja. Vidimo, da se je ponovno poročilo veliko več vdovcev

kot vdov, kar nakazuje, da je ovdovelo veliko več mož kot žensk. To lahko pripišemo predvsem veliki smrtnosti žensk med porodom.

Če izločimo ponovno poročene vdovce in vdove, je bila povprečna starost ženinov pri prvem vstopu v zakon 29,9 leta, povprečna starost nevest pa 25 let. Povprečna starost ponovno poročenega vdovca je bila 41,6 leta, vdove pa 46,2 leta. Vidimo torej, da so se moški povprečno poročali štiri leta kasneje kot ženske, predvsem pa, da starost pri prvem vstopu v zakon ni bila nizka. Razširjeno mnenje, da so se ljudje včasih poročali zelo mladi, podatki popolnoma zavračajo. Najmlajši par se je poročil februarja 1881, ženin je imel 22, nevesta pa 21 let. Oba sta za poroko potrebovala dovoljenje staršev.³⁸

Končno si še pogledimo, kam so se poročali prebivalci Batuj in Sela oziroma kje so si našli življenj-

³⁵ Prav tam.

³⁶ Prav tam.

³⁷ ŽAB, Poročna knjiga 1868–1925.

³⁸ ŽAB, Poročna knjiga 1881.

ske partnerje. Ti podatki nam zgovorno pričajo o mobilnosti takratnega prebivalstva. Pričakovano si je največ župljanov našlo partnerje v domači župniji. Izmed 143 sklenjenih zakonskih zvez jih je bilo kar 83 takih, kjer sta bila oba partnerja iz Batuj oziroma Sela. Ostali so se za primernimi življenjskimi sopotniki ozirali predvsem v bližnjih vaseh, našel pa sem tudi nekaj zelo zanimivih možitev. Tako se je na primer neka Batujka poročila celo na Dolenjsko v Žužemberk, italijanski delavci, ki so delali v batujski tovarni poljedelskega orodja, pa so si žene našli v Italiji. V Batuje sta se poročili prebivalci vasi San Paolo di Piave iz bližine Trevisa ter Paderno di Udine pri Vidmu, neki italijanski delavec, rojen že v Batujah, pa si je ženo našel v Vicenzi. Drugi kraji, kjer so si župljani Batuj našli življenjske sopotnike, so: Rihemberk, Malovše, Velike Žablje, Krmin, Črniče, Gojače, Osek, Mačkovec, Svino, Dornberk, Trst, Renče, Bilje, Gorica, Preserje, Zalošče, Prvačina, Šempas, Brje, Dobravlje, Šturje, Vogrsko in Cesta.³⁹ Vidimo, da so se prebivalci Batuj in Sela poročali predvsem s prebivalci vasi iz spodnje in srednje Vipavske doline. Nekoliko preseneča, da ni bilo nikogar, ki bi si partnerja poiskal više od Ajdovščine oziroma Šturij, kjer je po Hublju potekala deželna meja med Goriško in Kranjsko. Je pa bilo več porok v Trst, kar kaže na redne stike s tem velenjem. Na splošno lahko torej rečemo, da mobilnost prebivalstva v zvezi z iskanjem poročnih partnerjev ni bila nizka. Večina porok se je sicer resda sklepala v domači župniji, vendar so si župljani Batuj primerne življenjske sopotnike iskali po vsej spodnji Vipavski dolini ter celo v drugih kronavinah dvojne monarhije.

Smrt in pogreb

S pokopom oziroma pogrebnim obredom so se družinski člani poslovili od umrlega. Slovo od pokojnika je bilo v tradicionalnem svetu kolektivna zadeva, kjer so člani občestva pokojnemu poskušali zagotoviti srečen prehod v onostranstvo in preprečiti njegovo vračanje v zemeljski svet. Pogrebni obred je tudi krepil socialno kohezivnost skupnosti, ki jo je z nasilnim posegom ogrozila smrt.⁴⁰

Nihanje števila smrti je bilo odvisno od številnih dejavnikov. Najpomembnejšo vlogo so odigrale razmere v gospodarstvu oziroma kmetijstvu, ki posledično vplivajo na količino hrane in drugih življenjskih dobrin, upoštevati pa moramo tudi nalezljive bolezni, naravne nesreče, vojne, lakote ipd. Ti dejavniki lahko, če delujejo istočasno, povzročijo prave demografske katastrofe, ki se kažejo v močno povečanem številu umrlih.⁴¹

Tudi mrliške knjige batujске župnije so dobro

ohranjene. Pisane so v latinščini, zajemajo pa naslednje rubrike: ime in priimek umrlega, starost, dan, mesec in leto smrti, pokojnikovo hišno številko, vzrok smrti ter ime duhovnika, ki je opravil pogrebni obred.⁴²

Iz tabele lahko razberemo, da je v petindvajsetih letih v Župniji Batuje preminulo 621 ljudi. Če to primerjamo s številom rojstev, to je 827, vidimo, da je župnija v tem času doživela močan pozitiven naravni prirastek. Rodilo se je kar 206 oseb več, kot jih je umrlo. Natančneje si oglejmo še razporeditev smrti po posameznih letih.

Tabela 8: Število smrti od leta 1875 do 1900.⁴³

Leto	Št. umrlih	Leto	Št. umrlih
1875	34	1888	23
1876	14	1889	14
1877	19	1890	23
1878	29	1891	21
1879	23	1892	16
1880	17	1893	33
1881	28	1894	23
1882	25	1895	32
1883	35	1896	22
1884	21	1897	23
1885	44	1898	19
1886	23	1899	18
1887	15	1900	27
Skupaj umrlih		620	

Kot je razvidno iz grafikona, je število smrti med posameznimi leti precej variiralo. Največ ljudi je umrlo leta 1885, kar 44. Nasprotno je v letih 1876 in 1889 umrlo le 14 prebivalcev. Povprečno letno število smrti je bilo 23,9, povprečna starost umrlega pa je bila le 24,7 leta. Na tako nizko povprečno življenjsko dobo je vplivala predvsem velika smrtnost otrok. Med vsemi umrlimi v tem časovnem obdobju je bilo namreč kar 222 otrok, ki še niso dopolnili enega leta. Če to primerjamo s številom rojenih, vidimo, da je kar 26,8 % vseh novorojenih umrlo pred dopolnjenim prvim letom starosti. Tudi kasneje je smrtnost otrok ostala visoka, čeprav je bilo najbolj kritično prav prvo leto. Do dopolnjenega desetega leta je namreč umrlo še 126 otrok. Skupno tako otroci, stari do 10 let, predstavljajo več kot polovico vseh umrlih. Otroke so pokončevale številne nalezljive bolezni, pogosto pa je župnik kot vzrok smrti napisal »debilitas« ali »debilitas matris«, torej izčrpanost otroka ali matere, ki je bila verjetno posledica nezadostne prehrane in neustreznih bivanjskih pogojev. Če izvzamemo otroke, ki niso dopolnili enega leta, se povprečna življenjska doba poviša na 38,5 leta, če pa izvzamemo otroke do desetega leta, se povprečna življenjska doba poviša na

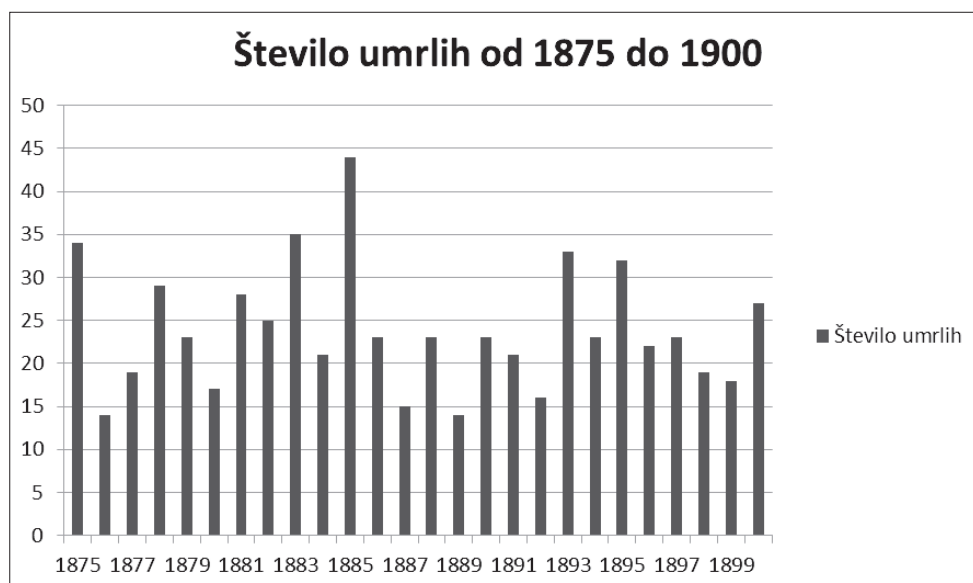
³⁹ ŽAB, Poročna knjiga 1868–1925.

⁴⁰ Verginella, *Družina v Dolini*, str. 41.

⁴¹ Piškurić, *Prebivalstvo na Izanskem*, str. 11.

⁴² ŽAB, Mrliška knjiga 1868–1905.

⁴³ Prav tam.

Grafikon 7: Razporeditev smrti od 1875 do 1900.⁴⁴

54,5 leta. Najstarejši umrli v tem četrletju je dočakal častitljivih 91 let.⁴⁵

Žal nam matične knjige neposredno ne ponujajo podatkov o gospodarskih razmerah, vremenskih značilnostih ter naravnih nesrečah, ki so odločilno vplivale na stopnjo mortalitete. V matičnih knjigah sicer obstaja rubrika za vzrok smrti, ki pa ni popolnoma zanesljiva, saj so jo izpolnjevali vsakokratni župniki, ki niso bili izučeni zdravniki. V batujski mrliški knjigi sem našel te vzroke smrti: astma, pljučnica, angina, kap, šibkost oziroma izčrpanost, sifilis, epilepsija, vnetje ledvic, črvi, kolika, tumor, vnetje živcev, kolera, tuberkuloza, starost, škrlatinka, kašelj, katar, večkrat pa je župnik napisal, da vzrok smrti ni znan. Našel sem tudi en podatek o utopitvi, ko je leta 1875 nekdo z mostu padel v reko Vipavo ter utonil. Dragoceni so predvsem podatki, ki poročajo o nalezljivih boleznih, kot sta bili na primer škrlatinka in kolera, saj nam ti veliko povedo o razširjenosti epidemij v 19. stoletju ter stopnjah smrtnosti, ki so jih povzročale. Prav tako nam o vsakdanjem življenju prebivalstva zgovorno pričajo podatki o številnih smrtih zaradi izčrpanosti oziroma pomanjkanja.⁴⁶

Sklep

Matične knjige batujске župnije iz zadnje četrtine 19. stoletja nam ponujajo dragocene podatke o času, ko se je tradicionalna kmečka družba znašla na prepihu modernejših družbenih vetrov. Razprava je skušala podati demografsko sliko Župnije Ba-

tuje in ugotoviti, v kolikšni meri se moderni pojavi (sekularizacija, večja mobilnost prebivalstva, razvoj industrije in obrti) konec 19. stoletja že pojavljajo v teh dveh vaseh sredi Vipavske doline. Matične knjige sicer o tem ne ponujajo neposrednih podatkov, vendar posredno kljub temu podajajo sliko o svetu, ki je še vedno vpet v tradicionalne okvire, a že doživlja prve vplive modernosti. Tradicionalnost se kaže predvsem v še vedno visoki stopnji rodnosti in smrtnosti (predvsem otrok), močnem verskem čustvanju, ki se kaže predvsem v velikem številu krstov na dan rojstva (čeprav to proti koncu stoletja postaja redkejša), ter nizkem številu nezakonskih otrok. Nasprotno lahko vplive industrijske družbe vidimo v aktivnem razvoju industrijskih obratov (v sami bližini Batuj!), povečanem številu industrijskih delavcev ter precejšnji mobilnosti prebivalstva (prihod delavcev iz severne Italije, odhodi župljanov iz Batuj v Trst, Gorico, Egipt). Ti procesi se pospešijo šele v zadnjem desetletju raziskovanega obdobja (od 1890 do 1900), ko je tudi število vaščanov prvič občutneje naraslo. Čeprav je bil naravni prirastek vseskozi pozitiven (v 25 letih se je rodilo približno 200 otrok več, kot je bilo smrti), je število prebivalstva do leta 1900 celo rahlo padalo. Očitno so bili naravni viri oziroma kmetijske površine popolnoma zasedene, presežek prebivalstva pa se je moral izseljevati. Šele z večjim razvojem industrijskih obratov, ki so ponujali novo možnost zaslužka in s tem preživetja, je prebivalstvo začelo naraščati, prihajati so začeli tudi tuji iskalci zaposlitve, predvsem iz Italije, kar se v popisih prebivalstva kaže kot manjši delež prebivalstva s slovenskim pogovornim jezikom.

⁴⁴ ŽAB, Mrliška knjiga 1868–1905.

⁴⁵ ŽAB, Mrliška knjiga 1868–1905.

⁴⁶ ŽAB, Mrliška knjiga 1868–1905.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKO GRADIVO

- ŽAB – Župnijski arhiv Batuje
 Krstna knjiga 1868–1925.
 Mrliška knjiga 1868–1905.
 Poročna knjiga 1868–1925.
 Status animarum 2.

LITERATURA

- 100 let tovarne poljedelskega orodja Batuje. *Batuje: izbor objavljenega in neobjavljenega gradiva o vasi Batuje* (ur. Slavica Plahuta). Nova Gorica: Goriški muzej, 2005, str. 207–209.
- Batujski duhovniki. *Batuje: izbor objavljenega in neobjavljenega gradiva o vasi Batuje* (ur. Slavica Plahuta). Nova Gorica: Goriški muzej, 2005, str. 173–175.
- Blaznik, Pavle et al.: Kolonizacija in populacija. *Gošpodarska in družbena zgodovina Slovencev* (ur. Pavle Blaznik, Bogo Grafenauer, Sergij Vilfan). Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1970, str. 34–39.
- Kociancič, Štefan: Župnija Batuje: izvleček iz *Folium Periodicum Archidieoceseos Goritiensis 1882. Batuje: izbor objavljenega in neobjavljenega gradiva o vasi Batuje* (ur. Slavica Plahuta). Nova Gorica: Goriški muzej, 2005, str. 13–35.
- Leksikon občin za avstrijsko-ilirsko Primorje*. Dunaj: Cesarsko kraljeva dvorna in državna tiskarna, 1906.
- Orts-Repertorium von Triest und Gebiet, Görz, Gradisca und Istrien*. Wien, 1873.
- Piškuric, Jelka: Prebivalstvo na Ižanskem skozi maticne knjige. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 50, 2002, št. 1, str. 1–16.
- Plahuta, Slavica: Batuje – sprehod skozi batujsko preteklost. *Batuje: izbor objavljenega in neobjavljenega gradiva o vasi Batuje* (ur. Slavica Plahuta). Nova Gorica: Goriški muzej, 2005, str. 7–12.
- Special Orts-Repertorium des österreichisch-illyrischen Küstenlandes*. Wien: Alfred Hölder, 1894.
- Special-Orts-Repertorium von Küstenlande*. Wien: Alfred Hölder, 1885.
- Sto let tovarne poljedelskega orodja Batuje. *Batuje: izbor objavljenega in neobjavljenega gradiva o vasi Batuje* (ur. Slavica Plahuta). Nova Gorica: Goriški muzej, 2005, str. 207–215.
- Verginella, Marta: *Družina v Dolini pri Trstu v 19. stoletju*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1990.
- Vodnik po maticnih knjigah za območje SR Slovenije I*. Ljubljana, 1972.

S U M M A R Y

Inhabitants of the Parish of Batuje according to birth registers in the last quarter of the 19th century

The discussion offers a demographic image of the Parish of Batuje in the last quarter of the 19th century, encompassing the villages of Batuje and Selo. The said settlements are situated in the central Vipava Valley between the slopes of Čaven and the Vipava River. Due to the favourable climate and its important strategic position, the area was already settled in Antiquity, which is also evident from a multitude of archaeological finds.

In terms of ecclesiastical administration, the village of Batuje was an independent chaplaincy from 1786 onwards and in 1857 it established a parish which also incorporated the neighbouring village of Selo. Since the Josephine Era and until the end of the Second World War, the Church also managed civil registers at the behest of the state, which are now an indispensable source for the research on demographic history. All civil registers for the 19th century have been very well preserved at the Parish of Batuje and are kept in the parish archives.

In the second half of the 19th century, the life of the peasant population was still firmly embedded in traditional norms determined by the natural cycles as well as the influence of the Catholic Church. The traditionalism of peasant life is primarily evident from the high birth rate and a small share of illegitimate children. The birth rate throughout exceeded the death rate and the distribution of births over the year followed the seasons – the highest number of children were born in spring and December, when women had the least work in the field. Civil registers also provide data on the occupations of godfathers, where the initial, almost total prevalence of peasants began to give way to other occupations at the end of the century. There was an ever increasing share of workers due to the newly established factory of agricultural equipment near the village of Batuje. The factory also attracted workers from northern Italy, who had no difficulties adapting and also married local girls.

The death rate was high as well, with the average age of death at only 24.7 years. This was above all the result of a high percentage of toddlers who succumbed to numerous infectious diseases, as well as poor hygienic conditions and general shortage. The number of deaths varied considerably between years, testifying to a major vulnerability of the population to infectious diseases and natural disasters.

The number of marriages depended strongly on

the economic situation, but also other factors (including, e.g. personal emotional reasons, the number of girls and boys eligible for marriage, the number of widows and widowers looking for a new partner, etc.). There were periods specifically designated for marriage making, in accordance with the Catholic calendar. A vast majority of marriages were thus made in February and November, while none in March, during the fasting period before Easter.

Despite the fact that the parish life was firmly

embedded in traditional norms, the first traces of modernity or industrialisation may be detected at the end of the 19th century. These are evident above all from the development of industrial plants that attracted foreign workers. The latter also led to the increase of population, which had until then constantly stagnated, despite the positive natural growth. Before that, the excess population was compelled to emigrate, which is demonstrated also by the mentions of maids in Egypt and Trieste.